



**Antoninus Diana Panormitanus, Clericus Regularis, Doctor  
Celeberrimus, Coram S. D. N. Alexandro VII. Episcoporum  
Examinator, & Sancti Officij Regni Siciliae Consultor,  
Coordinatus, Seu Omnes ...**

**Diana, Antonino**

**Lugduni, M. DC. LXXX.**

20. An peccet sequens conscientiam errantem, si dictat utramque partem malam? Et in exemplum huius quæstionis adducuntur diversi casus in textu huius resolutionis, & tandem quæritur, an supradicta ...

---

[urn:nbn:de:hbz:466:1-76432](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-76432)

qui citat Rebelleum, docentes in hoc dubio ( quia est verumque aequale ) meliorem esse conditionem possidentis, eximique proinde ab onere restitutionis, licet alioquin peccauerit.

## RESOL. XIX.

*An sit peccatum mortale agere contra conscientiam non actu errantem, sed habitu, v.g. errasti vincibiliter putans in hac hebdomada, nullum esse diem festum, vel ieiunij, cum tamen sit: adueniente die Festo vel ieiunij, Missam vel ieiunium omittis, quin tibi dubium occurrat esse diem festum, vel ieiunij; peccas ne, omittens Missam, vel ieiunium, & sic de similibus? Ex p. 9. tr. 8. & Misc. 3. ex Ref. 48. §. Sed hic tantum.*

§. 1. **A**N sit peccatum mortale agere contra conscientiam non actu errantem, sed habitu, v.g. errasti vincibiliter putans in hac hebdomada nullum esse diem festum, vel ieiunij, cum tamen sit; adueniente die festo, vel ieiunij, Missam, vel ieiunium omittis, quin tibi dubium occurrat esse diem festum vel ieiunij, peccas ne omittens Missam, vel ieiunium? Et quidem affirmatiue respondet Medina in p. 2. quest. 19. art. & Villalobos in summa. ro. 1. tr. 1. diff. ul. 1. n. 2. vbi sic ait: Para que se diga, que vno haze contra conciencia, no es necesario que el dictamen le tenga actualmente, mas basta que aya pasado, y que de virtualmente: como si vno huvielle tenido error, de que nos es licito oyr Theologia, y la oyesse sin reuocarle; haria contra conciencia. Sic ille.

2. Sed ego contraria sententia adhareo, nempe te in physica audienda, vel in omissione Sacri, aut ieiunij non peccaturus actu, nisi actu sit conscientia dictans esse peccatum, vel actu dubites de eius obligatione. Probatur: Opera illa externa nequaquam possunt oriri à voluntate, & iudicio præterito, cum neque illa voluntas, neque iudicium præteritum adsint, neque aliquis effectus ab illis prædictis, qui opera externa causet. Ergo non possunt in illis operibus malitiam aliquam derivare. Confirmo: ideo, cum venenum tribus alicui, quo vita illum prius, censeris homicidium committere, etiam si doceas, antequam venenatus è vita discedat; quia illo voluntas antiqua occidendi in aliquo effectu manet. Ac in præfenti illa intentio præcedens non audiendi Missam, & iudicium errans de obligatione, non manent in se, neque in aliquo effectu: Ergo. Secundò: si actus censeretur manere moraliter, & denominare opera subsequenter, dum non retractatur; ergo infidelis, semel existimans ad operis bonitatem opus esse, vt id ad idolum referatur, peccabit in omnibus operibus, & obiecto bonis, quæ illius iudicij immemor efficit, quod videtur absurdissimum. Et ita hanc sententiam contra Medinam rectè tenet Sanchez in Sum. ro. 1. lib. 11. c. 11. n. 7. Azorius ro. 1. lib. 2. c. 8. quest. 12. Valquez in p. 2. disp. 60. c. 3. quibus adde Ioannem Præpositum in p. 2. D. Th. 9. 19. a. 6. dub. 2. & Rocafull, in prax. Theo. mor. p. 3. lib. 2. c. 3. n. 63.

## RESOL. XX.

*An peccet sequens conscientiam errantem, si distat vtramque partem malam?*

*Et in exemplum huius questionis adducuntur diuersi casus in textu huius Resolutionis, & tandem queritur, an supra dicta procedant circa eum, qui sine culpa sua in eum statum venit, vt vtraque pars contradictionis videatur sibi peccatum: an vero verificentur tantum de eo, qui ob suam culpam in eam angustias redactus est?*

*Et inferitur à fortiori hominem in carcere detentum, & existimantem peccare non audiendo Missam, nequam peccare quia illa omisso Sacri non est liberatio modo. Ex p. 9. tr. 8. & Misc. 3. Ref. 47.*

§. 1. **C**asus erit. Putat rusticus Pastor peccare lethali- ter die festo, si Missam non audiat, quia præceptum est Missam audire; putat etiam peccare lethali- ter, si gregem deserat caua audiendi Missam, quia deuorabit eum lupus, aut fur rapiet. Similiter mulier aff- stens infirmo, putat peccare lethali- ter, si infirmum deserat causa audiendi Missam. Inquiritur, an rusticus ille & hæc femina ignara, lethali- ter peccent dum ad alterum ex his extremis se determinant, quam determinationem fieri necesse est, cum inter vtrumque non detur medium. Et quidem Pater Granadus in p. 2. D. Th. Contr. 2. tr. 12. disp. 7. sect. 2. putat quamlibet ex his electionibus, seu quamlibet determinationem inter hæc extrema, fore peccaminosam: quia tamen durum vnum fuit illi posse hominem inter duo peccata perplexum constitui, ita vt non possit vtrumque effugere sed alterum eorum necessario sit efficiendum; tunc illi fuit visum casum negare; cumque difficile sit defendere, non posse contingere ex natura rei sub iudicio melius sententium se dicturum ait, pertinere ad prouidentiam Dei hominem illuminare, vt possit hæc perplexitatem effugere, reddendo vincibilem illius ignorantiam.

2. Probat suam sententiam Granadus, quando rusticus se determinat ad Missam non audiendam, illi determinatione, seu electio poterat non esse, seu non fieri ab illo; ergo est libera respectu illius; ergo libere se determinat ad id, quod peccatum esse iudicat: ergo libere peccat. Deinde, ait Granadus, similis libertas inter opera ex se bona sufficit ad meritum; ergo sufficit ad demeritum. A contradictorio anteedenti contrarium infero consequentis. Si enim quis esset præterminatus ad dandum mihi centum aureos, vel equum eiusdem valoris, nullo modo de me benemeritis censeretur, si equum mihi daret.

3. His suppositis, idem Granadus sic ait, num. 12. Dicerem sub iudicio melius sententium, pertinere ad vnam prouidentiam non permittere hunc perplexitatis modum, atque ad eum esse ex prouidentia impossibilem; licet attenda rusticitate aliquorum hominum, & seclusa speciali Dei gubernatione fortale contingere possent. Inducor ad ita sentendum, tum propter auctoritatem Doctorum quos retulimus; tum etiam quia quando inferuntur incommoda non leuis momenti ex aliqua hypothesi, dicere sepe Solemus in Philosophia, & Theologia, illam esse impossibilem, aut non profectò videntur inferri: nam ex vna parte videtur ille homo habere libertatem sufficientem ad peccatum, ex altera vero esset rigidissima prouidentia damnare hominem propter peccatum, quod sine sua culpa vitare non potest, nisi aliud æquè graue committat; licet enim ibi sit libertas in reddendo equo, vel nominis determinatione, & ille modis libertatis sufficit etiam ad meritum; ceterum inter homines, qui hæc minus exactè perpendunt, non solet reputari in agni momenti quod vnum vel alterum aequale fiat, quando vtrumque vitari non potest. Facilius ergo dicitur, Deum in prædicto casu illuminaturum hominem, vt prudenter iudicet libi licere sine peccato facere quod maluerit ex illis duobus, & ita deponat conscientiam errantem, vel sin illis deponere, fiat iam error vincibilis. Contemne autem Argentinas, Valquez, Medina, Corduba, & Angelus, posse dari perplexitatem, quando error vincibilis est, quia tunc potest, & tenetur deponere conscientiam, & id Deus illi præcipit: ex hypothesi autem quod ipse pro sua culpa nolit deponere, mirum non est, si peccet audiendo Sacrum, vel non audiendo. Sicut ex hypothesi, quod quis velit inanem gloriam in omnibus operibus

bus huius diei, non est mirum si peccet elargiendo eleemosynam pauperi extreme indigenti, quia id facit propter malum finem, & peccet etiam non elargiendo, quia violat preceptum charitatis. Hucvique Granadus.

4. Sed ego puto in tali casu nullum peccatum committi, quia non adest libertas sufficiens ad peccatum: cum enim vna ex illis contradictoriis sit tibi necessitudo eligenda, & in illa representetur peccatum, iam peccatum erit necessitudo eligendum, quod est absurdum. Deinde non potest quis peccare in aliquo faciendo cuius contradictorie oppositum indicat esse prohibitum; sed in hoc casu pastor, qui Missam non audit, putat eam audire illi esse prohibitum, ne gregem deserat; ergo non peccabit, si cum predicta conscientia Missam omittat. Rufus peccatum essentialiter includit dissonantiam ad rationem. Nullius autem prudentis viti rationi dissonavit, miserum illum rusticum non potentem indeterminatum permanere, se determinare ad extremum, quod ex nullo capite peius alios iudicat. Deinde, quo modo possit ob hanc determinationem reprehendi homo, qui possit respondere, eodem modo me reprehenderes, si hanc determinationem non habuisset. Vnde ex his inferitur a fortiori, hominem carceri detentum, & existimantem peccare non audiendo Missam, nequam peccare; quia illa omisso Sacri non est libera vlllo modo. Neque illud iudicium causa est illius omissionis, cum omisso a causis aliis extrinsecis procedat; solum enim est iudicium specularium falsum, quo iudicas in tali omissione esse peccatum, cum tamen non sit. Et haec omnia docet Caeus Palaeus 10. 1. tr. 1. disp. 1. p. 1. 5. Rocaful. in praxi Theol. mor. par. 3. lib. 2. c. 3. n. 66. Sanc. in celestis disp. 4. n. 27. Sach. in sum. 10. 1. lib. 2. c. 11. n. 14. Huradus disp. 26. de Deo homine. n. 89. & 9. Eminetissimus Lugo de Incar. disp. 26. sect. 10. n. 137. & alij penes ipsos.

5. Sed an supradicta procedant solum circa eum, qui sine sua culpa in eum statum venit, vt vtraque pars contradictionis videatur sibi peccatum; an etiam verificetur de eo, qui ob suam culpam in eas angustias redactus est: Respondeo cum Becano, 1. c. 4. quod licet quis sua culpa & negligentia, etiam mortali, in eas angustias deuenit; si tamen in eo statu iam constitutus de praeiurta negligentia doleat, & faciat, quod in se est, non committet nouam culpam. Primum, quia nulla culpa, aut negligentia praeterita potest hominem ad nouum peccatum necessitare. Secundum quia in quocumque statu, & quacumque posita conditione, potest homo prudenter operari, voluntas autem, quae sequitur regulam, prudenter non peccat.

6. Rogabis iterum, quid in tali casu agendum sit homini, vt prudenter se gerat: Respondeo hoc non potest in particulari, sed tantum in genere praescribi: nam si in tali casu potest homo vt alterius consilio, optime fecerit. Si vero per seipsum debet rem expedire, attendat vim, & naturam praceptorum, quae illi videntur tunc concurrere, & simul expendat commoda, quae sequi possunt; & tunc pensatis omnibus id eligat, quod videtur habere pauciora incommoda, vel esse contra praceptum minus obligans, & sine scrupulo procedat: nam si verè habet voluntatem non peccandi; & sufficientem adhibet diligentiam, nunquam peccabit, saltem grauitate, etiamsi forte eligeret id, quod maius malum est, modo ipse nesciret esse maius malum. Quod si omnibus perpensis vtrumque aequale malum apparet, absolute poterit, quod voluerit, facere: tamen iuxta Cordubam lib. 3. q. 5. tutius consilium est, vt si homo censet se ad alterum magis affici, eligat oppositum, ad quod minus inclinatur; quia affectio facit vt plurimum apparere plus ea, quae ei conueniunt; & inde rationis iudicium impedit, vel ad se curuum trahitur.

RESOL. XXI.

Quo pacto deponenda sit conscientia errans? Ex p. 9. tr. 8. & Misc. 3. Ref. 49.

Tom. VIII.

§. 1. P Vtanit Caietanus in part. 2. Diu Thomae, q. 19. art. 5. conscientiam errantem deponi posse, etiam sine vlla ratione, eo solum, quod homo nolit admittere erroneam dictamen. Exemplum adhibet, dicens Si mulier a concionatore audisset esse mortale vt alienis capillis, eo quod sit simulatio; licet sine solutione huius argumenti pro libito deponat talem conscientiam & credat sibi esse licitum talem vsum: non peccabit vtens praedictis capillis. Probat, quia conscientia errans non habet ex se vim obligandi, nisi quatenus acceptatur: ergo quocumque non acceptetur, non obligabit. Caietano subscribit Valentia q. 14. punct. 4. & Atque ex eodem fundamento Medina etiam ad art. 6. dub. 3. versicul. Vltimo notandum est, affert praedictam Caietani doctrinam, & exemplum, licet addat haec verba: vtrum vero peccet (scilicet illa mulier) quia non adhibet fidem Concionatori, alia quaestio est.

2. Sed hanc sententiam puto reiciendam esse cum Salas vbi supra, in Diuum Thomam, tr. 8. disp. vnica, sectio. 3. n. 30 & alijs, quos citat, & sequitur Sanchez in Summa 10. 1. lib. 1. c. 11. n. 10. Quibus ego addo Praepositum in part. 2. Diu Thomae, q. 19. art. 7. dub. 3. §. 1. Rocaful in praxi Theol. moral. par. 3. lib. 2. Caeus Palaeus 10. 1. disp. 1. punct. 6. n. 5. & Granadum in part. 2. Contr. 2. tract. 12. sect. 5. n. 27. Dico igitur: te non posse pro libito conscientiam errantem deponere: cum manifesto periculo te exponas veram conscientiam deponendi: illa enim falsa conscientia tibi apparet vt vera. Si ergo veram pro libito deponere non potes, quia non potes pro libito te legibus diuinis exuere: neque potes conscientiam errantem pro libito depellere. Secundum, vel illa conscientia ex rationibus probabilibus errat, vel ex rationibus moraliter certis secundum tuam estimationem: quocumque modo sit, vt prudenter deponatur, debent adesse rationes saltem probabiles in contrarium, alias temere procedes, neque poteris honestare actionem, cum oriatur ex iudicio absque vlla ratione efformato. Itaque dicendum est semper ita se debere gerere eum, qui habet conscientiam errantem, vt permaneat in eo saltem virtuale iudicium, quod probabiliter, atque adeo prudenter dicit, sibi licere oppositum eius, quod dicit conscientia errans. Probat manifeste, nam non potest quis licite operari sine dictamine prudentia, hoc autem esse non potest sine opinione probabili de honestate obiecti; vnde quod sit sine praedicto dictamine, est contra rectam rationem. Ex quo principio inferitur directa solutio propositae difficultatis: duplex enim esse potest conscientia errans, vna, quae ita dicit aliquid esse peccatum, vt nullo modo etiam probabiliter credatur esse licitum id, quod re vera licitum erat secundum se; & haec conscientia deponi debet medio aliquo iudicio probabiliter saltem distante id non esse peccatum; alioqui imprudenter, & male faciet, qui tale obiectum fuerit amplexatus, cum non habeat cognitionem, quam vidimus requiri ad honestam operationem, & quod ad hoc omnino vera videtur sententia, quae Caietanus refellit. Altera conscientia errans est, ratione cuius videtur homini probabile esse peccatum aliquid, quod certum est non esse peccatum: ita tamen vt simul habeat idem homo fundamentum, quo verisimiliter sibi persuadeat oppositum; & tunc licitum est deponere illam conscientiam sine vlla alia ratione de nouo inuenta; imò licite operabitur quispiam, quantumuis illam conscientiam non deponat. Et si id fortasse voluerunt Caietanus & Valentia, recte sentiunt: nam ad honeste operandum non aliud requiritur, quam iudicium practice probabile de honestate obiecti sed siue illa conscientia errans siue nouo aliquo fundamento deponatur, siue non deponatur, permanet iudicium probabile de honestate obiecti, ergo. Exemplum verò adductum à Caietano recte obseruant Corduba lib. 3. quaest. 12. post. 2. propositio §. Ex quibus patet, & alij, posse

C 3 pie